

och sker – såsom vi verkligen hålla före, att den det förmår –, då är den ingen blott empirisk vetenskap. Det var t. ex. icke på erfarenheten Adam Smith stödde sin lära om frihandeln.

I fråga om, hvad system är, torde vi alltid komma att blifva af annan tanke än Hr L., hvars beskrifning derpå redan är så ovetenskaplig, som en sådan vara kan.

Vårt resonnement om nationalekonomins ståndpunkt har Hr L. icke förstått. Hr L. följer deras spår, som i nationalekonomin utgå från naturtillståndet, utan att han har medvetande derom. Vår tanke åter är, att denna vetenskaps föremål är att begripa, hvad nationalförmögenhet är, således att begripa det civiliserade samhällskickets ekonomi. Troligen kommer äfven i Hr L:s s. k. »Samfundsekonomi» att talas om t. ex. krediten, bankväsendet, penningen; men att allt detta icke hör till hvarje *samfunds* ekonomi, t. ex. icke till familjens, borde med ringa mått af eftertanke vara klart. Krediten t. ex. kan anlitas mellan familj och familj, men icke inom familjen, dennas medlemmar emellan. För öfrigt få vi erinra, att vi ingenstädes prisat systemet hos Adam Smith, utan blott framhållit hans uppfattning af nationalekonomins föremål såsom den i vår tanke riktiga, den enda, vid hvilken en systematisk framställning kan ega rum. Denna åsigt är också ingalunda ny.

Sagde resonnement angick, såsom hvarje läsare funnit, icke Hr L:s privatåsigt, hvilka föga torde göra anspråk på att reformera vetenskapen, utan ett betraktelsesätt, som bland nationalekonomer är nog allmänt. Ett bedömande öfver princip och system anstår oss, skulle vi tro, nästan med samma rätt och auktoritet, som det anstår Hr Liljenstrand. När Hr L. förmår säga, hvilket kapital, som icke är egendom, och hvilken egendom, som icke har bytesvärde, då skola vi medgifva, att han vederlagt de i ämnet af oss anförda satser. Det af honom utlagda exemplet, att ett uppsupet fat bränvin, som vållat suparens död, icke är produktivt användt, – dess anförande är ett yxskaf till god dag. Hr L. synes vilja bevisa, att all egendom *kan* gagnlös, ja människan till förderf förstöras. Men hvartill den bevisningen skall tjena, förmår väl ingen klok människa inse.

Hr L:s många högst simpla utfall skola vi taga i liqid för vår vänliga anmälan af hans bok. Vi hafva icke kunnat finna, att någon annan skänkt den någon offentlig uppmärksamhet. Men Hr L. synes likasom Hr Murman förmoda, att genomläsandet och anmälandet af så utmärkta skrifter skall lyckliggöra hvar man. Och de tro sig böra med knifven på strupen tvinga folk att erkänna sina arbetens förträfflighet. Ehuru litet de från vår sida förtjena det, vilja vi dock gifva dem den lärdom: att en författare väl må söka bevisa sina uppgifters eller yttrade åsigtens riktighet, när denna i en kritik blifvit ifrågasatt; men försvarar han sin bok mot ett bedömande af dess värde, betar han sig som en narr.

J. V. S.

67 ITALIENSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 10, oktober 1860

Vid meddelandet af notiser rörande denna litteratur åberopa vi, hvad i senaste årgång N:o 7 om dessa meddelanden blifvit anfördt. De skola tjena till att gifva en bild af det intellektuella lifvet och verksamheten i Italien. Endast i Tyskland och Frankrike känner man något af Italiens

rika litteratur, ehuru den väl inom alla grenar af menskligt vetande förtjenade att studeras. Italiens politiska förhållanden hafva i sin mon bidragit att ställa densamma i skuggan. Lyckas, såsom man nu kan hoppas, det nationela medvetandet att segra öfver det isolerade sträfvet till politisk reform, hvilket ända hittills varit motivet i alla rörelser i Italien, skall väl ett annat förhållande inträda. Litteraturen har ensam utgjort föreningsbandet mellan de skilda staternas befolkning.

10 Redan i Romarenas tid var det förhållandet, att Italiens skilda delar beboddes af olika folkstammar. Äfven då Roms välde stod på sin höjd, och alla Italiens invånare voro Romerska medborgare, var, som man känner, folkspråket ett annat än skriflatinet, sådant vi läsa det hos Cornelius och Cicero; och i skilda landsändar talades ännu olika språk. Vid medeltidens ingång nedsatte sig i norra Italien efter hvarandra Germaniska folkslag, Östgöter och Longobarder, och under dess fortgång i södra landet Araber och Normanner. Franskt, Tyskt och Spanskt öfvervalde införde nya elementer i befolkningen och språket. Likväl synes deras åsigt vara den rigtiga, hvilka anse den nuvarande, från 12:e och 13:e seklet såsom skriftspråk begagnade Italienskan hafva sin rot i det gamla folkspråket från Romarenas tid, icke vara blott en
20 sammangjutning af det egentliga latinet och Germaniska idiomer.

När man erinrar sig dessa förhållanden, finner man, att föga någon nation består af mångfaldigare elementer, än den Italienska. Och hos ingen tänkande menniska kan vid en blick på Italiens litteratur ända från Dante's tid någon tvekan återstå, att denna litteratur och dess språk utgjort bandet, som småningom icke blott i vetande och bildning förenat Italiens skilda delar, utan äfven hos de skilda befolkningarne efterhand fostrat medvetandet om en gemensam nationalitet. Redan Machiavelli i 15:e seklet visste det lika väl som Cavour och Garribaldi i det 19:e, att Italien blott genom att underkastas en gemensam regering, genom
30 att förenas i en stat, kunde befrias från utländskt ok. Men Machiavelli's och många i hans fotspår trädande Italienares yrkanden på enhet har förblifvit en ropandes röst i öknen, emedan vilkoret för denna politiska enhet, ett gemensamt nationalmedvetande, icke ännu funnits till. Det är under det långsamma andliga arbetet genom seklerna, detsamma småningom utbildat sig med den gemensamma litteraturen och det gemensamma litteratur- och bildningsspråket. När man ser detta arbetes långvarighet och dess säkra fortgång, då först kan man hysa den fasta öfvertygelsen, att äfven den politiska enheten skall såsom en sjelffallen frukt ur detsamma framgå, skulle äfven ännu inre söndring och yttre
40 våld förmå fördröja tidpunkten för dess fasta tillvaro och erkännande.

Sjelfmant går vid dessa tilldragelser i Italien blicken öfver till en jemförelse med Tyskland. I Tyskland har genom stammarnes nära förvandtskap arbetet varit vida lättare. Men också är Tysklands kultur såsom dess nationallitteratur af vida yngre datum, än den italienska. Äfven Tyskarne ega ännu egentligen blott i vetenskapen och litteraturen medvetandet om sin nationela enhet. Den politiska, det Tyska förbundet, är en jemförelsevis maktlös skapelse. Det behöfves icke mycken vishet – eller rättare, det behöfves blott okunnighet dertill, för att påpeka den Tyska nationalitetens tomhet, för att håna Tyskeriet,
50 »das grosse Vaterland», de stora orden och den ringa kraften till politisk verksamhet, det till ordspråk vordna tålmodet vid inskränkande statsformer. En revolution och en efter gifna mönster uppgjord konstitution är denna okunnighets hela vishet. Det finnes ingen i det värda sällskapet, som icke vore i stånd att sammanskrifva denna konstitution; ty sådant är numera i sjelfva verket ett lättare arbete, än

att författa ens den minsta skolbok. Men såsom för deras vetande historien är en tillsluten bok, så fortgår äfven historien på vägar, som icke äro deras vetandes. Lika säkert, som man kan förespä en Italiensk politisk enhet, lika säkert kan man af framtiden vänta en äfven politiskt stor Tysk nation. Historien ger denna säkerhet. Ty der hos ett folk den intellektuella enheten finnes uttalad i en nations vetenskap och litteratur, der måste äfven förr eller senare denna enhet bevisa sig i ett gemensamt statslif och ett häraf beroende inflytande i världshistorien.

Men, som sagdt, Tyskarne hafva haft vida lättare att komma till denna andliga enhet än Italienarena. De förra skola visst erkänna en Luther, Goethe, Schiller för äfven sin politiska enhets grundläggare; men i dubbelt mått skall bland Italienarena Dante åtnjuta denna ära. Luther tog Tyska språket, sådant han lärde det ur folkets mun, och hans bibelöfversättning fann genast läsare i alla Tysklands landsändar. Det språk, på hvilket Dante skref, och som nu är hela Italiens skriftspråk, bar deremot då icke ens namnet af Italienska. Det kallades näst före Dante »vulgärt latin», eller »ny-latin», och han sjelf ger det namnet »Sicilianska», emedan första början till en litteratur uppspirat i poesier af Sicilianska diktare. Dante sjelf slöt sig dock, som bekant, till den Toskanska dialekten, och hans verk upphöjde denna till nationalspråk. Huru småningom detta skett, visar sig äfven deraf, att Tasso's »Befriade Jerusalem» blifvit i tryck utgifvet på nie särskilda munarter, och att man ännu räknar sex andra sådana, hvilka ega sin egen litteratur.

När man betraktar dessa förhållanden, lär man sig förstå, hvad ett nationalspråk och en nationallitteratur vill säga. Och samma förhållanden, i mer eller mindre grad utpreglade, möter blicken öfverallt i nationernas historia.

Vi förutskicka i detta nummer en ur Hettner's förut anmälda arbete tagen öfverblick af den Italienska litteraturen i sistförflutna sekel, sparande till nästa nummer några ur Heidelberger Jahrbücher lånade notiser rörande det nyaste i denna litteratur.

Läsaren finner lätt, att i 18:e seklet den Italienska litteraturen var beröfvad all annan egendomlighet än språkets. Den delade då denna lott med den Tyska och Engelska; ty äfven i dessa hade vid seklets midt härnningen af de Franska klassiska mönstren öfverhand, och den Franska upplysningsfilosofin styrde opinionerna. Återgången från detta beroende skedde i England och Tyskland tidigare; i Italien har reformen skett först under innevarande sekels lopp. Utom de af Hettner nämnda, Ugo Foscolo, Monti, Silvio Pellico, framstå i den nyare Italienska poesin bröderna Pindemonte, Manzoni och Niccolini. Såsom i det öfriga Europa ingick i reformen en delvis reaktionär och katolsk medeltids-romantik. Men öfverhufvud bibehöll sig och utvecklades i en friare form den frisinnade och patriotiska anda, hvilken redan i Alfieri's dramer är det utmärkande.

P. VERRI, BECCARIA, FILANGERIE, GOLDONI OCH ALFIERI.¹

Under de senaste århundradenas qväfvande förtryck hade Italiens en gång så glänsande litteratur och konst nedsjunkit till en fullkomlig betydelselöshet. I senare hälften af adertonde århundradet såg det ut, som ville nationen åter svinga sig upp till sin fordna kraft och bildning.

¹ Öfversatt ur Hettner: »Literaturgeschichte des achtzehnten Jahrhunderts» af jes.

Nya lyckliga dagar hade randats för Italien. I Lombardiet herrskade den ädle och vise grefve Firmian, i Toskana den förträfflige Leopold, i Neapel den verksamme Taunucci; och äfven i Kyrkostaten rörde sig högsinta förbättringsplaner under Benedict XIV, Clemens XIII och Clemens XIV, som ej ansågo vishet i verldslig förvaltning oförenlig med pligterna hos kyrkans öfverhufvud. Öfverallt uppträdde ädla och upplysta män, som af varmaste människokärlek kämpade för det förslafvade folkets välfärd och frihet, lifvade af en aktningvärd sträfvan, att göra det nya tänkesättets eröfringar till grundval och rättesnöre för de oundgängligt nödvändiga omgestaltningarna i det praktiska lifvet.

Der är skönt bevis på Italienarnes verksamma och menniskoälskande anda, att de i sina ånyo uppflammande vetenskapliga sträfvan vände sitt hjerta och sin tanke framförallt till det nyttiga. Visserligen visade sig här och der någon lutning åt fritänkeri. Grefve Algarotti, senare Fredrik den stores vän och förtroga, skref år 1737 en skrift »Newtoniasmo per le Donne», som, ehuru i snille och behag underlägsen icke blott Voltaire's, utan äfven Fontenelle's framställningar, dock underlättade bekantskapen med deras fina och fängslande skrifter. Tillochmed en Cardinal, Qvirini, begagnade sig af sin ledighet och öfversatte Henriaden på latinsk vers. Men snart vunno Montesquieu och Ekonomisterne ett öfverhandtagande inflytande. Understödd och uppmuntrad af välmående regeringar uppstår en rad af skriftställare, lifvade af den höga tanken, att i den mest storartade betydelse blifva sitt folks lärare och lyckliggörare. De vilja med vetenskapens ljus belysa grundsatserna för en fri och värdig lagstiftning och lefva i den glada tillförsigt, att, hvad af vetenskapen blifvit erkändt för sannt, hos regeringen skall finna ett lifligt genljud och genom den få lif och verklighet.

Jublande utropar en af de ädlaste bland dem, den förträfflige Filangieri, i inledningen till sin berömda bok om lagstiftningen: »Det är sannt, att det genom ett sorgligt öde icke alltid tillåtes den lärde, att i furstens närvaro undersöka statens viktiga angelägenheter; han kan ej intränga i denna höga församling, der fursten för ordet, för att afgöra om sina medborgares lott; den fria filosofen förmår ej annat, än att anförtro sina tankar åt sina skrifter, hans innersta väsendes stumma tolkar. Man vågar dock hoppas allt i ett århundrade, då vetenskapens och herrskaremaktens ande ej mera lefva i oupplöslig tvedrägt, och då tankens fria lopp ej mera tillbakahålles af hinder, hvilka despotismen eljest plägar uppställa.»

Mailand har äran af att vara det första sätet för den nya italienska vetenskapen.

Liksom fordom i Frankrike under Cardinal Fleury's minister den isynnerhet genom Marquis d'Argenson bekantvordna Club de l'Entresol hade uppstått, så hade äfven här några unga ädlingar och embetsmän förenat sig, för att i sällskapliga sammankomster och samspråk bibringa hvarandra en lifvad insigt om mensklighetens åligganden och behof. De mest framstående medlemmarne af denna krets voro Beccaria, Pietro och Alessandro Verri, Longo, E. Q. Visconti, Lambertinghi, Secchi. Ur dessas bref och lefvernesbeskrifningar framlyser tillräckligt, att de alla hemtat sin bildning hufvudsakligen från Montesquieu, Voltaire och Encyclopedisterna. I öppet uttalad motsats mot den döda vitterhetens och det toma versmakeriets förderfliga glitter, vända de sina sträfvanen åt moral och statslära. De grundade härefter, såsom Beccaria i ett bref till

Abbé Morellet sjelf säger, enligt förebilden af den Engelska Spectator, utgifven af Steele och Addison, en tidskrift *Il Caffè*, hvilken, ehuru den blott en kort tid 1764–1766 egde bestånd, dock genom sitt utmärkta innehåll och genom nyhetens behag utöfvade ett märkbart inflytande. Denna tidskrift öfversattes på tyska af Füssli i Zürich och på franska af Arnaud och Süard i Gazette litteraire d'Europe.

Isynnerhet hafva Pietro Verri och Cesare Beccaria förvärfvat sig utmärkt förtjenst om höjandet af kriminallagstiftningen och statshushållningen. Med hela förtrytelsen hos sitt ädla sinnelag ifrade P. Verri i *Osservazioni sulla Tortura* för slutliga afskaffandet af torturen. Och Beccaria, liksom Voltaire, uppbragt öfver familjen Calas orättvisa dom, skref sin berömda bok *Dei Delitti et delle Pene*, som icke blott för Italiens lagskipning, utan för hela vetenskapen och vården om kriminalrätten, och isynnerhet för den Nordamerikanska fristatens lagstiftning, blef den bestämmande. Rättvisa och den djupaste människokärlek voro grundpelarne för hans reformplaner, under det rundt omkring honom i kriminala frågor rasade ett förfarande, som ansåg det för sin högsta uppgift, icke att opartiskt undersöka verkliga förhållandet, utan att för hvilket pris som helst tillochmed genom användande af de grymaste tvångsmedel öfverbevisa den anklagade om skuld. Beccaria fordrar i processen alla våldsamma åtgärders uteslutande, ett verkligt fasthållande vid och användande af de klart och allmänfattligt föreskrifna lagarna, samt offentliga edsvurna domare; ty blott i en dom af jemlikar och i förhandlingarnas offentlighet ligger en tillräcklig borgen mot de blinda passionerna. Äfvenså yrkar han på den yttersta mildhet vid domars fällande samt isynnerhet på upphäfvande af dödsstraffet och konfiskation af egendom. Beccaria betraktar saken från dess högsta synpunkt, då han slutligen betecknar politisk frihet såsom den bästa skola för folkbildning och uppmanar lagstiftaren, att, istället för att genom ett onyttigt hopande af förbud och straff öka förbrytelserna, hellre genom omsorgsfullt utbredande af allmänna kunskaper bland folket kraftigt förebygga desamma.

Det mest framstående i nationalekonomin är *Meditazioni sulla Economia politica* af Verri 1771 och af Beccaria de nationalekonomiska föreläsningar, hvilka han sedan 1768 höll på den i Mailand nyinrättade lärostolen för nationalekonomi, och hvilka efter hans död 1804 utgäfvos under titeln; *Elementi di Economia pubblica*. Dock finnas af begge äfven ett betydligt antal smärre skrifter, till hvilka dagens frågor och tjensteförhållanden gifvit anledning. Ehuru väsentligen rotade i de Franska Physiokraternas åskådningssätt, hafva dock begge dessa författare genombrutit dessas skrankor. De höja industrins baner och yrka dess företråde framför den omedelbara råmaterialsproduktionen. Med rätta har man derföre kallat dem Adam Smith's föregångare blott med en väsentlig åtskilnad. I begreppsutvecklingens skärpa och klarhet och derföre äfven i vetenskapligt värde stå de långt efter den stora Engelsmannen; men de hafva det hedrande företråde, att de icke för vetenskapens skuld lemna det sedliga och rent menskliga ur sigte. Det borgerliga samhället är för dem icke blott ett stort bankirhus, arbetarne icke blott döda machiner, utan sjelfva människan med sitt oförytterliga värde är för dem föremål för oupphörlig omsorg och eftertanke. De hafva aning om, att hushållningsläran tillika måste vara samhällslära.

Bredvid Mailand står Neapel med lika glans.

Genovesi den stora nationalekonomen, hade berömvärdt brutit

banan. Nu följer, föranledd af denne, men omfattande hela statslärans gebit, Gaetano Filangieri. Han var född i Neapel den 18 Aug. 1752, af furstlig härkomst, och dog redan den 21 Juli 1788, trettiosex år gammal. Hans berömda arbete, *La Scienza della Legislazione* utkom 1780–1788 i åtta band, men är beklagligtvis ofulländadt. Då Goethe, som under sin Italienska resa personligen lärde känna Filangieri, talar om den fina sedliga känsla, som så behagligt framlyste ur hans ord och väsende, så har dermed äfven det intryck blifvit uttaladt, som man mottager vid läsandet af Filangieris skrifter. Det är ingen stor skapande idé, ej ens alltid den noggrannaste sakkännedom, som här träder oss till möte; men på hvarje rad märkas pulsslagen af ett ädeltkännande hjerta. Han tadar hos Montesquieu, att denne utforskat grunden blott till det, som skett; sjelf vill han å sin sida uppställa reglor för det, som skall ske. Den engelska författningen synes honom ej tillräckligt fri; enligt hans åsigt återstår i den en alltför stor öfvervigt hos regeringen och alltför lätt tillfälle, att besticka enskilda parlamentsmedlemmar. Men då han i stället sätter en författning, hvars grundbestämningar skulle kunna undergå förändring blott till följd af hela folkets enstämmighet, beräknadt per capita, så hafva vi för oss Polackarnes förderfliga *Liberum Veto*. I de enskildheter, genom hvilka han vill förverkliga sin glödande längtan efter allmän folklycka, i sitt ifrande för allmän folkupplysning, i sina nationalekonomiska grundsatser, i sina yrkanden på förmildrade lagar och straff, har han med upplyst och höghjertad entusiasm talat icke blott för sin, utan för hvarje tidsålder. Man kan ej utan rörelse läsa, huru han först med värma och eftertryck vänder sig till furstarne med uppmaning, att förverkliga hans rättvisa och väl öfverlagda önsknningar, och derefter ropar till en upplyst efterverld, att det ljus, som för hans århundrade och för hans närmaste fosterland ännu var utan nytta, säkert skulle gagna ett annat århundrade och en annan stat; ty tänkaren är medborgare af hela verlden och hvarje århundrades samtida.

Villemain, den berömda franska litteraturhistorikern, har ganska träffande jembört Filangieri med Schillers Marquis Posa. Men Filangieri stod ej ensam. Sådana Posa-gestalter äro alla de ädla ynglingar, hvilka i sin brusande mennisko- och frihetskärlek af thronen återfordra mensklighetens okränkbara arfgods och slutligen, såsom den ädle Mario Pagano, hvars *Saggi politici* väl ej i afseende å omfång och bevisning, men i afseende å skärpa och sans, kunna jemböras med Filangieris stora verk, under den nyuppståndna despotismens hämd med sin död besegla sin höghjertade entusiasm.

Det är ej blott goda och förträffliga böcker, som här möta oss; dessa böcker äro goda och förträffliga handlingar.

Äfven skaldekonsten i Italien på den tiden står under ett öfvervägande fransyskt inflytande. Dessa italienska dikter äro derföre lika litet, som de motsvarande fransyska, några fulländade konstverk; men liksom dessa återspegla de troget folkandan och, hemtade omedelbart ur tidens kamp och strid, återverka de kraftigt på folket.

Äfven lustspelet utgöres likasom i Frankrike af familjemålningar med moralisk tillämpning. Dess grundläggare och hufvudsakliga odlare är Carlo Goldoni 1707–1793. Den första impulsen erhöll Goldoni utan tvifvel af Marivaux, Nivelles de la Chaussée och Destouches. Derefter kastade han sina blickar öfver till England. Om vi betänka, att Goldoni lånade icke mindre, än tre stycken ur Richardson's Pamela, och att samtidigt några af hans själsfränder

hemtade dylika motiver från andra engelska romaner t. ex. från Tom Jones, så bekräftas så mycket eftertryckligare denna inverkan utifrån. Ingen skall kalla Goldoni en stor skald. Det afsigtliga moraliserandet hämmar hvarje friare flygt; hans förvirrade och slappa sedlighetsbegrepp och den deraf kommande ofta odrägliga oordentligheten och råheten i motiverna sårar och pinar. Goldoni är, såsom Kotzebue, ofta osedligast just då, när han tror sig vara som sedligast. Karaktersteckningen är torr, utan fantasi och hvardaglig, och blott i enskilda fall, såsom isynnerhet då fråga är om förälskade och om godtmodiga stojare, höjer den sig till sann poetisk gestaltningsförmåga. Situationerna äro ofta oredigt hopade på hvarandra och utan någon följdriktig förknippning. Icke desto mindre är den framgång, som Goldoni icke blott i Italien utan i hela den bildade världen för en tid åtnjöt, lätt förklarlig. Hans outtömliga uppfinningsförmåga, friskheten och ledigheten i utförandet, dialogens qvickhet och raska liflighet ställde honom vida öfver hans närmaste franska föregångare, ja äfven öfver Diderot och Iffland. Goldoni blef derföre mönstret för alla de yngre. Sålunda utbreddes det fransyska inflytandet i Italien mer och mer. Hos Venetianaren Avelloni är sättet, huru de lägre folkklasserna begabba de högre, tjenarne sina herrar, och huru de offentliga missbruken hemfalla åt mängdens åtlöje, påtagligen lånadt från Beaumarchais Figaro-lustspel, ehuru med oändligt mindre snille och komik genomfördt. Och dylika exempel äro till stort antal förhanden. Gozzis lustiga och fantastiska sagospel, som förklarar Goldonis skola krig, var ej mäktigt nog, att uttränga densamma.

På den tragiska scenen herrskar Alfieri. Äfven han står på fransysk botten. Alfieri påstår visserligen, att han först sent lärt sig känna de franska tragikerna. De, som känna hans stycken, veta, att hans påstående är falskt. Voltaire framlyser öfverallt, såväl i formen som innehållet; blott med den skilnad, att Alfieri hufvudsakligen vänder sig icke mot kyrkan, utan mot den bestående staten. Grefve Vittorio Alfieri föddes den 17 Jan. 1749 i Arti i Piemont. Uttråkad vid Turinerhofvets inskränkta och småaktiga lif, genomilar han hela Europa och finner dock ingenstädes den inre tillfredsställelse, efter hvilken hans stolta frihetssinne smäktar. Tjuguåtta år gammal utgjutur han sitt brusande sinne i en bok om tyranniet, i hvilken orediga ingifvelser af Rousseau sjuda. Kort derefter framträder hans bok: »Om furstarne och Vetenskaperna», i hvilken han trotsigt afvisar detta prunkande Maecenatskap, emedan tankens mod och oafhängighet mognar blott på den naturliga grunden af politisk och medborgerlig frihet. Och denna efter frihet törstande sinnesstämning är den genomgående nerven äfven i hans tragiska dikter. Alfieri's sorgespel röra sig antingen i Grekernes och Romarnes storartade verd, för att uppmana deras ättlingar att i storhet likna sina beprisade anherrar, eller i despotismens vederstygglighet, för att upptända politiskt hat isynnerhet mot det fremmande österrikiska herraväldet. Det afsigtliga innehållet inkräktar oftast både på dik- tens och historiens områden. I Brutus segrar genom Caesars mord den gamla republikanska friheten; och intet ord ingen handling erinrar derom, att hos det djupt sjunkna folket den gamla friheten och storheten ej kunde uppehållas. Vid framställningen af den florentinska sammansvärjningen af Pazzi äro de brottsliga verktygen för fremmande intriger och för påfvens hämdlystnad förvandlade till ädelmodiga frihetsheltar. Någonting hårdt, dystert och skarpt genomgår alla karakterer; manligheten blir ofta rå; enviss torrhet i inbillningskraften jemte en djupt passionerad tendens, lakonismen i

anläggning och utförande tillåta icke, såsom Goethe uttrycker sig, åskådarna att fröjda sig öfver hans verk. Allt detta oakadt har Alfieri på Italien utöfvat det mäktigaste, ännu i dag fortfarande inflytande. Han utkastade bland massorna stora tankar och politiska passioner. Icke blott en diktarskola, som sträcker sig från Ugo Foscolo till Monti och Silvio Pellico, utan hela det unga Italien vexte till och fick styrka genom honom. Detta Alfieris djupt ingripande inflytande inskränkes alls icke genom det faktum, att han sjelf icke alltid blef sitt ideal trogen. Villemain har erinrat om Alfieris inre själsfrändskap med Byron. Han liknar denne icke blott i sitt hat och sin leda vid världen, utan äfven i sin aristokratiska stolthet. Då den franska revolutionen lade den mördande yxan äfven till adelns gamla stamträd, då bäfvade han förskräckt tillbaka, liksom den tyrannhatande tyska grefven Stolberg. Alfieri dog den 8 Okt. 1803 i Florenz.

Det kastar en sällsam dager öfver sinnesstämningen och tillståndet i Italien under adertonde århundradet, då Winckelmann den 28 Febr. 1768 skriver till sin vän Stosch, att kanske inom 50 år hvarken någon påfve eller prest skall finnas i Rom. (Jemf. Winckelmann's Briefe, herausgegeben von F. Förster. 1825 Bd. 3, s. 313.)

Vi afbryta här. — Det tillhör den politiska historien, att utförligt redogöra för huru dessa frön våldsamt blifvit undertryckta och qväfda. Denna sorgliga pligt uppfyller i afseende på Neapel Colletta's stora historiska verk, som i sin okonstlade renhet och skärpa uppnår kraftfullheten i en Thycydidis och Taciti skrifter.

Politiken är, enligt Napoleons träffande uttryck, det moderna ödet. Ingen har rätt att påstå, att dessa italienska sträfvanden under adertonde århundradet utgjorde det sista uppflammandet före det fullkomliga utlocknandet, och att Italien för alltid försvunnit ur kulturfolkens leder.

30

68 DAVID LIVINGSTONE'S RESOR OCH FORSKNINGAR.

Litteraturblad n:o 10, oktober 1860

Af arbetet hafva fem häften kommit oss tillhanda. Äfven det sjette torde redan hafva utkommit.

Vi låna ofvanstående ur 5:te häftet. Livingstone sträckte, såsom förut är berättadt, sina färder från Kaplandet endast till Ngamisjön, norrom Kalahari öknen. Här stötte han på ett folk Makololoerna, hvilka hade underkufvat landet och stammarne vidt omkring. Deras höfding Sebituane mottog honom vänligt och egde insigt nog att uppfatta Livingstone's planer för dessa folks civilisation. Livingstone ville nemligen bringa dem i förbindelse med kusten på någon närmare och lättare praktikabel väg än den till Kap, som genom svårigheten att finna föda och vatten i Kalahari-öknen är oduglig till handelsväg. Men när han i detta ändamål för andra gången återkom till Makololoerna, var Sebituane död och hade efterträds af sin ännu helt unga son, Sekeletu. Denne fortfor dock att visa samma vänskapliga tänkesätt som Sebituane. Han gaf Livingstone några och trettie af sina män till följeslagare på en färd till vestra kusten.

50

Makololoernas hufvudstad Linyanti ligger vid 18° sydlig latitud, 42° östlig longitud. Nära till i vester gör floden Zambeze, som kommer från norr en tvär krökning mot öster. Det var från denna punkt Livingstone färdades uppför denna flod (här kallad Liambey) och en dess källflod